

Лекція «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку і моральності»

1. Загальна характеристика кримінальних правопорушень.
2. Деякі правопорушення проти громадського порядку і моральності.

1. Родовим об'єктом кримінальних правопорушень даної категорії виступають суспільні відносини, які забезпечують громадський порядок та моральні основи життя суспільства.

Громадський порядок – це сукупність суспільних відносин, що забезпечують спокійні умови життя людей у різних сферах суспільно корисної діяльності, відпочинку, побуту і нормальної діяльності підприємств, організацій, установ у цій сфері.

Суспільна моральність – це погляди, уявлення і правила, що визначають поведінку, духовні та моральні якості, необхідні людині в суспільстві, та відповідні правила, що визначають умови нормального громадського життя людей.

Майже усі кримінальні правопорушення цього розділу передбачають додатковий об'єкт (масові заворушення, наруга над могилою, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність і ін.). Такими об'єктами є життя і здоров'я особи, інші конституційні блага людини, авторитет органів державної влади, власність.

Ряд кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності, а саме: наруга над могилою, жорстоке поводження з тваринами, ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду та інші як обов'язкову ознаку складу передбачають предмет злочину. Це, зокрема, могила, інше місце поховання, об'єкти культурної спадщини, архівні документи, хребетні тварини, порнографічні предмети, твори, що пропагують культ насильства і т.д.

Для окремих кримінальних правопорушень даної категорії характерною є і потерпіла особа (ст.ст. 299, 300, 301, 302, 303, 304 КК України). Це, зокрема, малолітня або неповнолітня особа, особа, яка перебуває в уразливому стані.

Із **об'єктивної сторони** абсолютна більшість **кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності** відносяться до злочинів із формальним складом, в яких для закінчення посягання достатньо лише наявності суспільно небезпечного діяння (масові заворушення, хуліганство, сутенерство, втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність і ін.). Мають тут місце і правопорушення з матеріальним складом (групове порушення громадського порядку, знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини та самовільне проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці, та ін.). Такого роду

діяння вважаються закінченими з моменту настання передбачених в законі наслідків.

Кримінальне правопорушення, що передбачене статтею 297 КК України – наруга над могилою сконструйований як правопорушення з формально-матеріальним складом, який в одній своїй частині є закінченим з моменту вчинення діяння (з моменту наруги), а в іншій частині – з моменту настання наслідку (з моменту заволодіння останками померлого, предметами, що знаходяться в могилі).

Кримінальні правопорушення 12 розділу вчиняються виключно шляхом активної дії, а для деяких із них властиві і інші ознаки: спосіб посягання (жорстокі методи поводження з тваринами, що відносяться до хребетних, обман або шантаж при втягненні особи в заняття проституцією), знаряддя вчинення (вогнепальна, холодна зброя чи інші предмети, що використовуються як зброя при масових заворушеннях, хуліганстві).

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень проти громадського порядку і моральності характеризується виключно умисною формою вини. Ставлення суб'єкта до загибелі людей (ч.2 ст. 294 КК України) чи інших тяжких наслідків (ч.3 ст. 297 КК України, ч.4 ст. 303 КК України) характеризується необережністю. Деякі злочини цього розділу передбачають також мотив або мету посягання (хуліганський мотив, мета збуту відповідних предметів та інші).

Суб'єктом даної групи кримінальних правопорушень, як правило, виступає особа з 16 років. Іноді така особа конкретизується (організатори або активні учасники масових заворушень). Суб'єктом хуліганства є особа 14-ти річного віку. Деяким посягання властивий і спеціальний суб'єкт (ч.4 ст. 298 КК України – службова особа, ст. 304 – особа з 18 років, ч.2 ст. 304 КК України – батько, мати чи інша особа, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого).

Отже, **кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності** можна визначити як умисні суспільно небезпечні посягання на громадський порядок у різних сферах забезпечення життєдіяльності людей і моральні основи життя суспільства, взяті під охорону законом про кримінальну відповідальність, вчинені суб'єктом злочину.

Виходячи із безпосередніх об'єктів ці **кримінальні правопорушення** можуть бути **поділені на два види**: 1) злочини проти громадського порядку (ст.ст. 293-296 КК України); 2) злочини проти суспільної моральності (ст.ст. 297-304 КК України).

2. Деякі кримінальні правопорушення проти громадського порядку і моральності.

Стаття 293 КК «Групове порушення громадського порядку». Групове порушення громадського порядку – це організація групових дій, що призвели до грубого порушення громадського порядку або суттєвого порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації, а також активна участь у таких діях.

Об'єктом цього правопорушення є громадський порядок у тій його сфері, що пов'язана з суспільними відносинами, які забезпечують обстановку суспільного спокою і поведінку громадян, що відповідає закону, у різних сферах соціального спілкування.

Особливість цього правопорушення полягає в тому, що він спричиняє суттєве порушення роботи транспорту, підприємств чи організацій. Тому, крім громадського порядку, злочин посягає і на додатковий об'єкт – нормальну діяльність транспорту, підприємств, установ чи організацій.

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає в організації групових дій або в активній участі в таких діях. Під організацією групових дій слід розуміти як безпосереднє створення групи, так і організацію вчинення таких дій або керівництво ними.

Під активною участю слід розуміти інтенсивну участь у групових діях. Прикладом активної участі є заклики до громадян не виконувати вимоги представників влади, непокоря їх розпорядженням, створення значних перешкод для нормальної роботи підприємств, організацій, блокування руху транспорту тощо.

Це правопорушення вважається закінченим з моменту, якщо такі дії спричинили грубе порушення громадського порядку або суттєве порушення роботи транспорту, підприємства, установи чи організації. Грубим визнають таке порушення громадського порядку, що заподіює останньому істотну шкоду, значно порушує обстановку суспільного спокою чи нормальну роботу підприємств, установ чи організацій.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується прямим умислом.

Суб'єкт цього правопорушення – спеціальний. Відповідальності підлягають тільки організатори й активні учасники, які досягли 16-річного віку.

Склад цього правопорушення слід відмежовувати від масових заворушень (ст. 294 КК України) і від хуліганства, вчиненого групою осіб (ч. 2 ст. 296 КК України).

Стаття 294 «Масові заворушення». Відповідно до ч.1 ст. 294 масовими заворушеннями визнаються організація таких заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях.

Основним безпосереднім об'єктом цього правопорушення є громадський порядок. Крім цього об'єкта при вчиненні масових заворушень часто шкода заподіюється і додатковим об'єктам – життю і здоров'ю людей, авторитету органів влади, інтересам особи, власності.

Об'єктивна сторона правопорушення виражається в організації масових заворушень чи активній участі в них.

Організація масових заворушень полягає в підбурюванні тих людей, які стихійно зібралися, для масових виступів, насильства над людьми, погромів, підпалів, захоплення будівель, споруд, насильницького виселення громадян, знищення майна, збройного опору представникам влади. Як організаційну діяльність треба розглядати і керівництво діями натовпу при вчиненні названих дій, поширення серед натовпу неправдивої інформації тощо.

Активна участь у цьому правопорушенні означає особисту участь у вчиненні насильства над особою, погромах, підпалах, захопленні будівель, насильницькому виселенні громадян, збройному опорі представникам влади та інших діях.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується тільки прямим умислом. Однак, умисел щодо заподіяння шкоди в результаті масових заворушень може бути і непрямим. Мотиви і мета масових заворушень можуть бути різними, та на кваліфікацію вони не впливають.

Суб'єктом цього правопорушення можуть бути лише організатори масових заворушень та активні їх учасники, які досягли 16-річного віку.

Частина 2 ст. 294 КК України передбачає відповідальність за ті самі дії, якщо вони призвели до загибелі людей або до інших тяжких наслідків.

Стаття 296 КК «Хуліганство». Частина 1 ст. 296 КК України визнає хуліганством грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

Основним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок, додатковим – здоров'я особи, громадська безпека, власність, авторитет органів влади.

З об'єктивної сторони хуліганство являє собою суспільно небезпечну дію, що грубо порушує громадський порядок. Діями, що грубо порушують громадський порядок, закон визнає тільки ті, що відрізняються особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Особлива зухвалість – це нахабне поведіння, буйство, бешкетування, поєднане з насильством, які спричинили тілесні ушкодження, чи знущанням над потерпілим, знищення або пошкодження майна, тривале, що довгий час не припиняється, порушення спокою громадян, зрив масового заходу, тимчасове порушення нормальної діяльності установи, підприємства, організації або громадського транспорту тощо.

Винятковий цинізм – це демонстративна зневага нормами моральності, наприклад, груба непристойність, демонстративне оголення, знущання над хворими, немічними тощо.

Хуліганство визнається закінченим з моменту вчинення дії, що грубо порушує громадський порядок. Форми хуліганських дій можуть бути найрізноманітнішими: нахабне, зухвале, цинічне порушення громадського спокою, нормального функціонування підприємств, організацій, масових заходів, роботи транспорту. Це можуть бути і будь-яка наруга, знущання над

людьми, їх побиття, осквернення громадських та інших місць роботи, відпочинку або побуту людей.

Хуліганські дії можуть бути вчинені в будь-якому місці, частіше це відбувається в парках, на вулицях, кінотеатрах, магазинах та інших громадських місцях. Як правило, такі дії відбуваються в присутності потерпілих та інших громадян. Однак, публічність не є обов'язковою ознакою хуліганства. Воно може мати місце в квартирі, на безлюдній вулиці тощо. Можливе вчинення хуліганства і по телефону, коли винний, наприклад, у нічний час періодично дзвонить потерпілим, порушуючи їх сон і цинічно ображає їх.

Із суб'єктивної сторони хуліганство – це злочин, вчинений із прямим умислом. Хуліганство припускає наявність хуліганського мотиву. Мова іде про мотив явної неповаги до суспільства. Неповага повинна бути явною, тобто очевидною, зрозумілою та безсумнівною як для хулігана, так і очевидців.

Суб'єктом хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку.

Частина 2 ст. 296 КК України передбачає відповідальність за хуліганство, вчинене групою осіб, причому попередня змова учасників не є обов'язковою для кваліфікації.

Частина 3 ст. 296 КК України передбачає відповідальність за хуліганство, якщо воно було вчинене особою, раніше судимою за хуліганство, чи пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії.

У частині 4 ст. 296 КК України передбачена відповідальність за хуліганство, вчинене із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень.

Використання предметів, які були випадково підібрані на місці вчинення хуліганських дій, не утворить передбаченого ч. 4 ст. 296 КК України хуліганства.

Стаття 303 КК «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією». Основним безпосереднім об'єктом є моральні засади життя суспільства в частині задоволення статевих потреб, а додатковим – особиста недоторканість потерпілої особи.

Частини 2 і 3 ст. 303 КК України дещо конкретизують потерпілих осіб. Мова іде про особу, яка була в матеріальній або службовій залежності від суб'єкта чи неповнолітню особу.

Із об'єктивної сторони правопорушення полягає в одній із наступних дій: 1) втягнення особи в заняття проституцією; 2) примушування особи до заняття проституцією; 3) сутенерстві.

Втягнення – це дії, внаслідок яких інша особа спонукається до певної поведінки. Втягнення полягає у впливі на свідомість конкретної особи завдяки переконуванню її в доцільності певної поведінки. Воно здійснюється

шляхом умовлянь, підкупу, обману, розпалювання почуття помсти та іншим чином. Характерним при втягненні є те, що в подальшому особа вчиняє бажані для суб'єкта дії за власною волею.

Примушування виражається у протиправному психічному впливі, що включає відкриту або завуальовану погрозу настання для потерпілої особи небажаних для неї наслідків.

Сутенерство – це дії особи по забезпеченню заняття проституцією іншою особою (примітка до ст. 303 КК України).

Характерною ознакою об'єктивної сторони цього складу є спосіб його вчинення. Кримінальний закон вказує на обман, шантаж, використання уразливого стану особи або застосування чи погроза застосування насильства.

Правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення хоча б однієї із вище перелічених дій (формальний склад).

Із суб'єктивної сторони правопорушення характеризується прямим умислом. Мотиви та мета значення для кваліфікації не мають.

Суб'єкт правопорушення – загальний. Якщо це діяння було вчинене службовою особою із використанням свого службового становища, то вчинене слід кваліфікувати за ч.2 ст.303 КК України.

До кваліфікованих видів також відносять: 1) вчинення цього діяння щодо кількох осіб; 2) повторно; 3) за попередньою змовою групою осіб; 4) організованою групою.

Стаття 301 КК «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». Стаття 301 КК1 встановлює відповідальність за ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження або їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою, або їх збуту чи розповсюдження, а також примушування до участі в їх створенні.

Об'єктом цього правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують основні принципи суспільної моралі у сфері статевих стосунків. *Предметом* цього правопорушення є будь-які матеріальні предмети, твори, зображення або інша продукція порнографічного характеру. На відміну від творів художнього й еротичного характеру, вони за своїм змістом у грубій цинічній формі фіксують вульгарно-натуралістичне чи протиприродне зображення анатомічних деталей сексуальних сцен або містять іншу порнографічну інформацію. Це фотозображення та зарисовки з натури, друковані чи рукописні твори, аудіо-, відеопродукція, реклама, продукція (зображення) електронних та інших засобів масової інформації порнографічного характеру. Ці предмети призначені для збудження нездорових чи протиприродних сексуальних потреб і тим самим деформації моральних уявлень у сфері статевих стосунків, які спонукають негідні інстинкти.

Об'єктивну сторону цього правопорушення утворює вчинення будь-якої із зазначених у ст. 301 дії. Це— ввезення в Україну творів, зображень

або інших предметів порнографічного характеру, їх виготовлення, зберігання, перевезення або інше переміщення з метою збуту чи розповсюдження, або їх збут чи розповсюдження, у тому числі інформаційне, а також примушування до участі в їх створенні. Вони нічим не відрізняються від аналогічних дій, що утворюють об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 300, при характеристиці якого був зроблений їх аналіз.

Суб'єктивна сторона цього правопорушення характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює порнографічний зміст твору, зображення чи предмета, суспільно небезпечний характер цього діяння і бажає його вчинення. Обов'язковою ознакою, у тому числі і при зберіганні, є мета збуту чи розповсюдження цих предметів, а збут, розповсюдження та примушування до участі в створенні такого предмета можуть мати корисливу або іншу мету.

Суб'єкт — особа, яка досягла 16-річного віку, а за примушування неповнолітніх до участі у створенні таких творів — 18-річного віку.

Частина 2 ст. 301 КК передбачає відповідальність за ті самі дії, вчинені щодо кіно та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру, а також збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру.

Кіно та відеопродукцією визнають кінофільми, відеофільми, діафільми, комп'ютерні програми та інші подібні записи, що розширюють інформаційні можливості транслявання і розповсюдження продукції порнографічного характеру. Наявність другої кваліфікуючої ознаки передбачає усвідомлення винним, що особи, яким продукція порнографічного характеру збувається або серед яких вона розповсюджується, є неповнолітніми.

Частина 3 ст. 301 КК передбачає відповідальність за дії, зазначені у частинах 1 або 2 цієї статті, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру. Ці ознаки аналогічні тим, що розглядалися у частинах 2 і 3 ст. 300.